

При організації середовища функціонування соціально-економічної системи регіону необхідно вести пошук компромісного рішення щодо врахування впливу чинників кожної складової на кінцевий результат.

Висновки. Таким чином, визначення чинників середовища відповідно до особливостей функціональних процесів суб'єктів соціально-економічної системи регіону дає можливість окреслити умови діяльності та сформулювати ефективне середовище функціонування у відповідності до їх цілей та завдань, так як результат діяльності системи залежить від умов господарювання.

Література:

1. Соколова Л.В. Оцінка ефективності функціонування організаційно-економічної системи адаптації підприємства до мінливого бізнес-середовища / Л.В. Соколова // Економіка і регіон. – 2004. № 1 (2). С. 95–98.

2. Євдоченко О.О. Сучасні підходи до визначення та класифікації міжнародного бізнес-середовища / О.О. Євдоченко // Екон оміка та підприємництво – 2004. – Вип.13. – С. 70–76.

3. Павленко А.Ф. Маркетинг : підруч. / А.Ф. Павленко, А.В. Войчак. – К.: КНЕУ, 2003. – 246 с.

4. Лактионова А.А. Особенности проявления гибкости в процессе развития экономических систем / А.А. Лактионова // Економіка і організація управління. – 2010. Випуск № 2 (8). С. 3–14.

5. Козловський С.В. Сучасні підходи до стратегічного управління регіональною соціально-економічною системою / С.В. Козловський // Економіка розвитку. – 2010. – №1 (53). – С. 18–22.

6. Про стимулювання розвитку регіонів / Відомості Верховної Ради України (ВВР), N 51, ст.548. – К., 2005. – (Закон України).

7. Мескон М. Основы менеджмента / Мескон М., Альберт М., Хедоури Ф.: пер. с англ. – М.: Дело ЛТД, 2002. – 704 с.

УДК 336.201.3

ОПТИМІЗАЦІЯ ПОДАТКОВОГО НАВАНТАЖЕННЯ У СИСТЕМІ ЗАХОДІВ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ ЕКОНОМІКИ

Махмудов Х. З., д.е.н., доцент

Полтавська державна аграрна академія,

Тараненко В.Є., ст. викладач

Дніпропетровська державна фінансова академія

У статті розглянуто підходи до визначення податкового навантаження на макро- та мікрорівні, а також можливості його оптимізації засобами податкового регулювання.

The article deals with the approaches of tax burden calculation within macro and micro levels. The ways to optimize the tax burden by means of tax regulation are considered as well.

Постановка проблеми. Важливою умовою створення ефективної податкової системи є узгодження інтересів платників податків та держави. Зацікавленість держави у акумуляції найбільшого обсягу податків йде у розріз з інтересом платника зменшувати обсяг вилучення його коштів. Ця суперечливість змушує обидві сторони податкових відносин звертатись до показників

податкового навантаження. Його оптимізація має звести до рівноваги інтереси держави та платників податків.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання податкового навантаження досліджуються в працях таких вітчизняних вчених, як В.Б. Захожай, Ю.Б. Іванов, Я.В. Литвиненко, А.Я. Кізима, А.І. Крисоватий, А.М. Соколовська та інших. Однак зміни пріоритетів розвитку суспільства та цілей економічної і соціальної політики держави зумовлюють появу нових підходів до визначення податкового навантаження.

Метою статті є узагальнення підходів до визначення податкового навантаження з подальшою його оптимізацією.

Виклад основного матеріалу дослідження. Процедура оптимізації податкового навантаження на макроекономічному рівні представляє собою процес вибору найкращих форм і методів організації оподаткування на підставі врахування умов і особливостей функціонування суб'єктів національної економіки з метою максимізації їх доходів. Тобто в процесі оптимізації повинні розв'язуватись такі завдання: створення умов для реалізації прагматичного фінансового компромісу між потребами держави в коштах та інтересами платників податків, реалізація якого повинна сприяти соціально-економічному розвитку країни; забезпечення диференційованого оподаткування доходів юридичних і фізичних осіб; забезпечення синхронності позитивного впливу форм і методів оподаткування на доходи юридичних і фізичних осіб в часі; заохочення платників щодо збільшення отриманого доходу та забезпечення його правової регламентації.

Іншими словами, оптимальна податкова система має поєднувати у собі принципи економічної ефективності та соціальної справедливості. Крім цього, на думку А.М. Соколовської [3, с.108], оптимізація оподаткування передбачає досягнення балансу взаємоконкуруючих цілей, який не є сталим та однаковим для податкових систем всіх держав. Як наслідок, у різних країнах перевага може надаватися найрізноманітнішим податкам, в залежності від визначення «справедливого оподаткування». Отже, неможливо скопіювати досконалу податкову систему і перенести її у вітчизняні реалії.

На мікроекономічному рівні під оптимізацією розуміють заходи підприємства, зорієнтовані на максимальне використання можливостей податкового законодавства з метою зменшення податкових платежів.

У контексті перекладання податків ефект оподаткування доцільніше розглядати для фізичних осіб, економіки й суспільства в цілому. З точки зору фізичної особи, оптимальним є таке оподаткування, коли сума сплачених податків є рівноцінною вигодам, отриманим від держави. Однак у реальних умовах така еквівалентність неможлива. Наслідком цього є виникнення податкового тягара. Чим ближче реальне оподаткування до принципу еквівалентності, тим цей показник є меншим [3, с.130].

Отже, для фізичних осіб податковим тягарем є погіршення їхнього добробуту, викликане сплатою податків, не компенсоване наданими суспільними благами.

Для суб'єкта господарювання – підприємства – податковий тягар визначають як співвідношення сплачених податків до виручки, прибутку, собі-

вартості. Однак, на думку окремих вчених, таке визначення некоректне, так як вплив податкового тягаря відбивається на добробуті людей, які є споживачами, виробниками і постачальниками факторів виробництва. Поясненням цьому може бути ефект перекладання податків. При цьому реальними платниками податків виступають не ті суб'єкти, на яких згідно із законодавством покладено обов'язок сплати.

На думку А.М. Соколовської, податкове навантаження на підприємство точніше було б називати «формальним рівнем оподаткування» [3, с.132]. При цьому суми сплачених підприємством податків слід співвідносити виключно з базою, на яку вони нараховувалися.

Існує метод кількісної оцінки податкового навантаження господарюючого суб'єкта, коли сплачені податки співвідносяться з частиною доданої вартості, яку він створив і віддав державі. Додана вартість за своєю суттю є доходом підприємства і виступає універсальним джерелом сплати всіх податків. Цей показник усереднює оцінку податкового тиску для різних типів виробництва і забезпечує таким чином зіставленість даного показника для різних економічних структур. Саме він використовується органами державної податкової служби України для визначення податкового навантаження.

Більш доцільним, на нашу думку, видається розрахунок не одного показника податкового навантаження, а кількох, які характеризуватимуть використання господарюючим суб'єктом податкових пільг, навантаження на прибуток, виручку, витрати (собівартість). Якщо розглядати систему оподаткування в ракурсі її регулюючої функції, слід виділити показники податкового впливу.

Отже, для розрахунку податкового впливу на підприємство пропонується використання наступних показників. По-перше, коефіцієнт пільгового оподаткування, який обраховується так:

$$K_n = \frac{C_{mn}}{C_{cn}}, \quad (1)$$

де C_{mn} – загальна сума податкових пільг, отримана підприємством у досліджуваному періоді,

C_{cn} – загальна сума податкових платежів без урахування єдиного соціального внеску.

Коефіцієнт пільгового оподаткування дозволяє визначити, чи використовує підприємство закладені у законодавстві податкові пільги. Однак регулятивний характер податкових пільг полягає не стільки у звільненні від оподаткування, скільки у використанні вивільнених коштів. З огляду на це слід обраховувати коефіцієнт корисності податкових пільг:

$$K_{кнп} = \frac{I_n}{П}, \quad (2)$$

де I_n – інвестиції за рахунок отриманих податкових пільг,

$П$ – прибуток підприємства до оподаткування.

Зауважимо, що сума інвестицій у цьому випадку не обов'язково дорівнює сумі податкових пільг. Досвід діяльності вітчизняних підприємств доводить, що податкові пільги іноді виступають як фактор підтримки при незадовільному фінансовому стані.

Другою групою вимірників податкового впливу є показники співвідношення податків до джерел їх сплати. Зокрема це коефіцієнт оподаткування доходів:

$$K_{od} = \frac{\Pi_{ц}}{ВД}, \quad (3)$$

де $\Pi_{ц}$ – сума податків, що включаються до ціни товару (податок на додану вартість, ПДВ, мито);

$ВД$ – валовий дохід від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг) згідно з податковим обліком.

Наступний показник з цієї групи – коефіцієнт оподаткування витрат:

$$K_{ov} = \frac{\Pi_{в}}{В}, \quad (4)$$

де $\Pi_{в}$ – сума податків, що відносяться на витрати виробництва (податок на землю, екологічний податок);

$В$ – сума витрат підприємства.

Третій показник – коефіцієнт рівня оподаткування доданої вартості, який обраховується наступним чином:

$$O_{dv} = \frac{\sum \Pi}{ДВ}, \quad (5)$$

де $\sum \Pi$ – сума податкових платежів підприємства;

$ДВ$ – додана вартість, створена на підприємстві.

До уваги не беремо податкове навантаження на заробітну плату. Це пов'язано з тим, що податок з доходів фізичних осіб сплачується за рахунок найманих працівників, отже не несе навантаження по розрахункам для підприємства. Єдиний соціальний внесок, введений в дію з 1 січня 2011 року на заміну чотирьом внескам до різних фондів, не є податковим платежем (згідно з Податковим кодексом України).

Запропоновані показники дозволяють оцінити вплив податків на формування собівартості продукції, складання ціни тощо. Крім того, можливою стане оцінка ефективності податкових пільг та доцільність їх впровадження.

Податкове навантаження на економіку за загальноприйнятою методикою розраховується як співвідношення загального обсягу сплачених податків, зборів (обов'язкових платежів) до ВВП. Цей показник дозволяє оцінити ефективність податкової системи з точки зору її фіскального прояву і використовується на міжнародному рівні. Однак фактично вказане співвідношен-

ня показує лише частку податкових надходжень у ВВП. Експерти країн Європейського Союзу використовують методику обрахунку середніх ефективних ставок податків.

За цією методикою ефективна ставка податків на споживання визначається наступним чином:

$$ЕСП_{cn} = \frac{\sum P_{cn}}{B_{\text{де}}}, \quad (6)$$

де $\sum P_{cn}$ - сума податків на споживання;

$B_{\text{де}}$ - кінцеві споживчі витрати домогосподарств.

При цьому до податків на споживання віднесено такі платежі, як ПДВ, мито, податки на імпорт (без ПДВ), податки на вироби без ПДВ та ввізного мита, інші податки на виробництво (наприклад, плата за видачу ліцензій на здійснення обраного виду діяльності) та поточні податки (подушні податки, податки на витрати, платежі домогосподарств за видачу ліцензій).

За вказаною методикою до бази оподаткування не відносяться кінцеві споживчі витрати сектора загального державного управління. Це пояснюється тим, що значна кількість товарів і послуг державного сектора підлягає пільговому оподаткуванню чи звільнена від податків [1, с.42].

Ефективна ставка податків на працю визначається за такою формулою:

$$ЕСП_n = \frac{\sum P_n}{ОП + H_{on}}, \quad (7)$$

де $\sum P_n$ - сума податків на працю;

$ОП$ - оплата праці найманих працівників;

H_{on} - нарахування на фонд оплати праці.

Податки на працю включають: прибуткові податки (податки на дохід домогосподарств чи фізичних осіб, включаючи доходи від володіння капіталом (у частині доходу від праці), податки на фонд заробітної плати, внески до фондів соціального захисту працівниками та роботодавцями). Фахівці Світового банку пропонують як синонім терміна “податки на працю” використовувати термін “податки та внески на працю”, який уточнює та конкретизує структуру податків на працю, адже за своєю суттю внески до фондів соціального страхування не є податковими платежами, але становлять значну частку надходжень від оподаткування праці [1, с.43].

Ефективна ставка податків на капітал розраховується таким чином:

$$ЕСП_k = \frac{\sum P_k}{ОП_k}, \quad (8)$$

де $\sum P_k$ - сума податків на капітал;

$ОП_k$ - база оподаткування капіталу.

До податків на капітал відносять: прибуткові податки (податки на дохід домогосподарств чи фізичних осіб, включаючи доходи від володіння капіталом (у частині доходу від капіталу та самозайнятих осіб), податок на прибуток підприємств (корпорацій), інші податки від володіння капіталом, податки на виграші у лотереї та азартні ігри, інші прибуткові податки), внески у фонди соціального захисту самозайнятими особами, податки на виробництво без ПДВ та ввізного мита (гербові збори, податки на операції з капіталом і фінансові операції, податки на землю, будівлі, інші поточні податки на капітал). При цьому до податкової бази податків на капітал включають такі складові: чистий операційний прибуток фінансових і нефінансових корпорацій, ренту домогосподарств та доходи неприбуткових організацій, дохід самозайнятих осіб, проценти, дивіденди підприємств (корпорацій), домогосподарств та самозайнятих осіб, сплачені й отримані та інші доходи, пов'язані з використанням капіталу.

Розглянута методика ЄС враховує сучасні умови економічного розвитку та надає можливість всебічно оцінити податкове навантаження, що є передумовою оптимізації та удосконалення податкової системи держави.

Зазначимо, що у розпорядженні держави існує достатня кількість інструментів податкового регулювання, які можна використати для оптимізації податкового навантаження.

Диференціація ставок, використання пропорційної, прогресивної чи регресивної шкали можуть стати суттєвим поштовхом для розвитку певних галузей, територій, виробництв, суб'єктів господарювання. Визначення об'єкта оподаткування має не менш регулюючий вплив. Так, в залежності від пріоритетів, які виділяє держава, визначається напрямок розвитку податкової бази. Для держав з розвинутим промисловим комплексом чи таких, що мають ресурсний потенціал, на перший план виходить ресурсне та майнове оподаткування. Для високорозвинутих держав, які виробляють та експортують готові вироби, більш характерно використання оподаткування кінцевих результатів діяльності. У державах, де головним видом діяльності є проведення посередницьких операцій, розповсюджене обкладання угод купівлі-продажу. Крім того, можна виділити такі напрями розвитку податкової бази, як оподаткування рентних відносин та роботи працівників [2, с.33].

Однак вплив податкових чинників не можна звести до виключного впливу на суб'єкта господарювання. Як зазначалося вище, через перекладання податків, використання різноманітних суб'єктивних факторів, таких як податкові пільги, вплив податків на фінансові результати господарювання підприємств не може бути прямим та передбачуваним.

Висновки. Наведене дозволяє зробити висновок, що податкова політика може бути лише допоміжним інструментом у загальних заходах регулювання економіки. Податкові заходи регулювання не розглядаються в чистому вигляді, так як результат їх проведення залежить від багатьох макроекономічних чинників. Податкове середовище, в якому функціонує підприємство, в певній мірі визначає його конкурентоспроможність, поряд із якістю продукції й послуг, наявністю ефективної стратегії маркетингу і збуту, рівнем ква-

ліфікації персоналу, технологічним рівнем виробництва, доступністю джерел фінансування тощо. Виважена податкова політика лише опосередковано сприяє розвитку конкуренції між суб'єктами господарювання, зменшує можливість реалізації ринкової влади монопольними суб'єктами господарювання.

Проте з іншого боку, через постійні зміни законодавства податкова політика перешкоджає зусиллям господарюючих суб'єктів розвивати виробництво і підвищувати ефективність своєї діяльності.

Штучне підтримування окремих галузей чи виробництв через надання їм податкових преференцій викривляє реальну конкурентну ситуацію. А з огляду на суб'єктивний фактор (податкові пільги встановлюються на законодавчому рівні, тобто можуть лобювати інтереси зацікавлених осіб), значно зменшується регулятивний характер податкових преференцій.

Література:

1. Бенч Н.Я. Податкове навантаження на фактори виробництва і споживання. // Світ фінансів. 4 (17), грудень 2008 р. с.35-44.

2. Захожай В.Б., Литвиненко Я.В., Захожай К.В., Литвиненко Р.Я. Система оподаткування та податкова політика: Навч. посібник/ Під заг. ред. В.Б. Захожая та Я.В. Литвиненка. - К.: Центр навчальної літератури, 2008.- 468с.

3. Соколовська А.М. Основи теорії податків: Навчальний посібник. – К.: 2010. – 326 с.

УДК 336.226.12

ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ СПРОЩЕНОЇ СИСТЕМИ ОПОДАТКУВАННЯ ЮРИДИЧНИХ ОСІБ В УКРАЇНІ

Аранчій Д.С., к.е.н.

Полтавська державна аграрна академія

У статті розглянуті питання про спрощену систему оподаткування юридичних осіб та її значення для суб'єктів господарювання. Крім того, відображаються основні зміни і проблеми реформування єдиного податку в умовах дії Податкового кодексу України.

The questions about simplified system of taxation of legal entities and its importance for businesses. Also, see the major changes and challenges of reforming the single tax in terms of the Tax Code of Ukraine.

Постановка проблеми. Питання спрощеної системи оподаткування стало чи не найбільш обговорюваним на першому етапі податкової реформи в Україні у 2010-2011 роках. Як наслідок, на січень 2011 року в Податковому кодексі залишилася тільки назва розділу про єдиний податок, натомість діють норми Указу Президента України «Про спрощену систему оподаткування, обліку та звітності суб'єктів малого підприємництва» від 28 червня 1999 р. №746/99.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженням питань застосування спрощеної системи оподаткування займалися такі вітчизняні вчені, як: Н. Білова, А. Василенко, І. Зоріна, .Б. Іванов, А. Соколовська, Т. Павлюк та ін. Однак необхідно визначити доцільність запровадження нових змін у законодавстві щодо єдиного податку та умов його застосування в сучасних умовах.